

RAISA MARIA TOIVO &
VILLE VUOLANTO

Historiantutkija nyt – ammattihistorioitsijat amatööreinä

Juha Sihvola esitti pääkirjoituksessaan (HAik 2/2002) näkemyksensä historiantutkimuksen edistymisestä viimeisen vuosikymmenen aikana. Raisa Maria Toivo ja Ville Vuolanto nostavat esiin kysymyksiä, joita he esittivät Tampereella keväällä 2002 pidetyssä historiatieteen tutkijakoulun konferenssin päätöskeskustelussa ”Historia nyt – Taas”. He etsivät viitteitä siitä, mihin historiantutkimus on menossa tällä hetkellä, kaksitoista vuotta Historia nyt -teoksen ilmestymisen jälkeen.

■ On helppo käyttää termiä ”valtavirta” kuvaamaan tietynä aikana vallitsevia historiantutkimuksen suuntauksia. Todellisuudessa tuo valtavirta kuitenkin tarkoittaa lähinnä vaikutusvallaltaan niskan päällä olevaa osaa niistä aktiivisesti kirjoittavista ja opettavista akateemisista historioitsijoista, jotka reflektioivat omaa sijoittumistaan historiantutkimuksen kentällä. Historiantutkimuksen tila näyttäytyy valikoitujen tutkimusjulkisuutta monopolisoivien auktoriteettien kautta. Jokapäiväisen historiankirjoituksen historia on jo aivan toinen asia. Historiantutkimuksen kulloinenkin valtavirta ei välttämättä tarkoita enemmistöä tutkijoista.

”Nuoret tutkijat”, eli siunattu ja välttämätön moniarvoisuus

Historia-aloilla väitöskirjaa tekevien määrä on huomattavasti kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Pelkästään historiatieteiden tutkijakouluun oli helmikuun alkuun 2002 mennessä ilmoittautunut 259 opiskelijaa ja sen ulkopuolelle jää ainakin muutamia aktiivisia väitöskirjantekijöitä. Joukossa on myös hyvin eri ikäisiä väitöskirjantekijöitä – lähes kolmasosa koululaisista on alle 30-vuotiaita, reilu yksi viidesosa taas 40-vuotiaita tai yli sen.¹ Jo tämä johtaa siihen, että yhteiskunnallisten asemien kirjo on suurta. Lähtökohtien erilaisuudesta seuraa myös tavoitteiden ja keinojen erilaisuus.

Tutkijakoulun kevätkonferenssin aiheena oli ”Edistyykö tutkimus?”. Koulun jäseniä pyydettiin esittelemään konferenssipapereissaan oman tutkimuksensa suhdetta aikaisempaan tietoon, traditioon tai odotuksiin. Saatekirjeessä jo johdateltiin jatkokoulutettavia tiettyyn suuntaan:

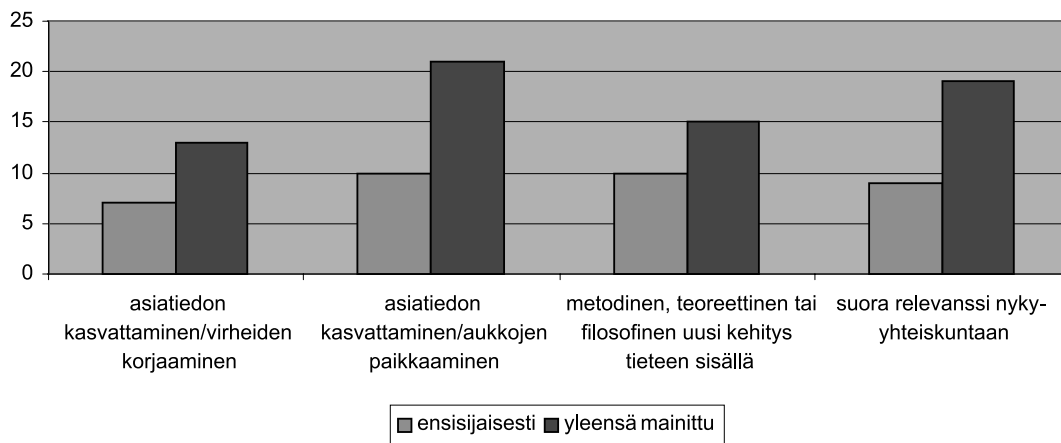
”Sanotaan, että historiantutkimus keskustele menneisyyden kanssa, mutta yhtä lailla se keskustele nykyisyyden, olemassa olevan tietämyksen kanssa. Historiantutkijan paikka ja tarpeellisuus määräytyykin sen mukaan miten hänen tutkimuksensa ja tuloksensa vaikuttavat omassa ajassa.”²

Aktiivisimpien tutkijakoululaisten – niiden, jotka olivat saapuneet asiasta keskustelemaan – näkemykset omasta tehtävästään tutkijoina erosivat toisistaan huomattavasti. Kuten oheisesta kuviosta voidaan nähdä, neljännes väitöskirjantekijöistä perustele

Itsemäärittely: mitä hyötyä tutkimuksestani on?

Lähde: Tutkijakoulun kevätkonferenssin paperit 2002

<http://www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu/sivut/paperit02/pap02.htm>

tutkimustaan ensisijaisesti sillä, että kyseistä asiaa ei ole ennen tutkittu, tai sitä on tutkittu hyvin vähän. Toisaalta lähes neljännes perusteli omaa tutkimustehtävänsä sillä, että se tuottaa tietoa tieteen ulkopuoliseen yhteiskuntaan joko tutkimalla jonkin kehityskulun välitöntä edeltävää historiaa tai tarjoamalla vertailukohtan menneisyydestä.

Sukupolvien välisen eron tuottaminen on harhaanjohtavaa jo siitäkin syystä, että mitään yhtenäistä ”nuorta sukupolvea” ei ole – jos on vanhempakaan. On selvää että joukkoon mahtuu useampia tapoja nähdä historian tutkimusta, joista toiset ovat lähempänä Historia nyt -sukupolven ”valtavirtaa”, toiset tätä edeltävää aikaa. Toisaalta yhtä selvää on, ettei Historia nyt -sukupolvi aio sekään jäädä 1990-luvulle – ainakaan kokonaisuudessaan. Ei pitäisikään puhua sukupolvien välisistä eroista, vaan siitä, mihin tutkimus kokonaisuudessaan on menossa.

Historiantutkijoiden kasvanut määrä tarkoittaa väistämättä yhä enemmän erilaisia näkemyksiä sekä yksittäisistä historiantutkimuksista ja menetelmistä, joilla niihin on päästy, että historiantutkimuksen yhteiskunnallisista tehtävistä ja tieteellisestä luontees-

ta. Näkemyksien erilaisuuteen on sopeuduttava, myös siihen, ettei niitä aina voi sovittaa yhteen. Tieteellinen moniarvoisuus ja näkemyksien paljous tarkoittavat, että ainakaan kaikki eivät ole aina samalla tavalla väärässä yhtä aikaa. Se, joka viimeiseen saakka pelkää kirjoittavansa jotain, joka ei osoittaudu tutkimuksellisesti kestäväksi, on pakotettu loputtomasti vain toistamaan edeltäjiensä teesejä. Tiede on itseään korjaavaa: virheitä on lupa tehdä.

1. Tutkijakouluun rekisteröityneet syntymävuoden mukaan [<http://www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu/sivut/tilasto/syntym.html>]. Haettu 7.7.2002. Koska tutkijakoululaiset on rekisteröity syntymävuoden tarkkuudella, annetut osuudet tarkasti ottaen vastaavat tilannetta vuoden 2001 alussa: tällöin alle 30-vuotiaita oli 30 %, ja 40-vuotiaita ja sitä vanhempia 21 % koulun jäsenistä.

2. P. Haapala & J. Oikarinen *Jatkokoulutuskonferenssi 2002 "Edistyykö tutkimus?"* <http://www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu/sivut/kon02.htm> 26.4.2002. Haettu 7.7.2002. Kirjoituksessamme ja konferenssissa Tampereella 3.–4.6. 2002 usein viitattu teos on P. Ahltaainen, M. Kuisma, H. Kurki, P. Manninen, K. Mustakallio, M. Peltonen, J. Tervonen & I. Turunen (toim.) (1990) *Historia Nyt. Näkemyksiä suomalaisesta historiantutkimuksesta*, Historiallisen Yhdistyksen Julkaisuja n:o 5, WSOY, 1990.

Pääkirjoituksessaan Sihvola mukaili *Historia nyt* -kirjan saatesanoja todeten kirjan olleen sukupolvensa ”viimeinen mahdollisuus esiintyä nuorina vihaisina henkilöinä”.³ Me emme koe tarvetta käyttää moista tilaisuutta, vaikka meidänkin nuoruudestamme voidaan jo olla monta mieltä. Emme yleensääkään koe tarvetta olla vihaisia kapinallisia. Tutkimuksen pakollinen monimuotoisuus ja moniarvoisuus konkretisoituu ehkä nimenomaan kovaäänisestä oikeassa- ja väärässäolemiskeskustelusta luopumiseen. Emme me usko, että kaikki ovat oikeassa – tai ehkä aivan kokonaan väärässäkään – mutta siitä jankuttaminen ei ole yhtä kiinnostavaa kuin se, miksi meillä on niin monta näkemystä asioista ja miksi ne ovat sellaisia kuin ovat. Kovaääniseen vallankumoukseen ei ole tarvetta. Hiljaa hyvä tulee.

Muutosta ei voi välttää

Jatkokoulutuskonferenssissa esiintyneiden ikätovereidensa alustusten ja keskustelun pohjalta Juha Sihvola toteaa, ettei suomalainen historiatiede ole reilussa kymmenessä vuodessa kokenut kovin suuria mullistuksia. Mullistukset liitetään yleensä luonnonkatastrofeihin ja vallankumouksiin, sen tapaisiin kuin ”historian loppu” postmodernismin jälkeen. Mullistuksista puhutaan paljon, niitä yritetään välttää, niiden vaikutuksia yritetään pienentää. Sihvola on oikeassa: tällaista ei ole tapahtunut.

Tästä huolimatta historiantutkimus on muuttunut. Historia nyt -sukupolvi on etabloitunut, eivätkä sen mallit ole enää uusia. Uusi historia on jo vanhaa historiaa.⁴ Esimerkiksi *Historia nyt* -sukupolven edustajille sosiologisia menetelmiä käyttävä yhteiskuntahistoria ja naishistoria olivat merkittäviä läpimurtoja – nyt ne ovat vain mahdollisia ja vakiintuneita lähtökohtia tutkimukselle.

Uusista historiantutkimuksen kohdealueista voitaisiin tietenkin puhua nykyin: ympäristöhistoria, perhehistoria,⁵ vallan historia. Kohteen mukaan tehtävä tutkimuskentän jako ei kuitenkaan ole mielekäs pohdittaessa historiantutkimuksen suuntaa. Traditionaalinen historiantutkimuksen kentän jako poliittiseen-, aate-, kulttuuri- sekä ta-

lous- ja sosiaalishistoriaan on mielivaltainen. Kyse on tutkimuskohteiden ja kysymysten määrittelystä, uusista näkökulmista, jotka vaativat uudenlaisten menetelmien hallitsemista. Esimerkiksi yhteiskuntatieteellisen sosiaalishistorian rinnalle on syntynyt vahva ’kulttuurisen sosiaalishistorian’ traditio, jonka piirissä kulttuurintutkimuksen ja kirjallisuustieteen menetelmät ovat ahkerasti käytössä. Historia on yhä korostuneemmin ja jopa itsestäänselvästi tekstiä.

Methodisten ongelmien määrä ei niinkään riipu historian tutkimusaikakaudesta tai tutkimusteemasta kuin itse tutkijan kunnianhimosta sekä viitseliäisyydestä tutustua monipuolisesti omien alojensa metodiikkaan. Poikkeittieteellisyyttä on toki ollut ennenkin, mutta tällä hetkellä metodinen poikkeittieteellisyys ja oivallusten etsiminen koko humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kentältä on itsestäänselvää ja välttämätöntä. Väitämme, että historiantutkimus itsessään on tullut vaikeammaksi erilaisten raja-aitojen kaaduttua tieteenalojen ja tutkimusteemojen väliltä sekä menetelmällisten vaatimusten kasaantuessa. Eri alojen tarpeisiin kehitelyjen tutkimusmenetelmien ja apukäsitteiden tulviminen historiantutkimukseen vaatii paljon: kun esimerkiksi eliittikulttuurin tutkimukseen käytetyillä menetelmillä haluaa vastata samankaltaisiin kysymyksiin 1600-luvun talonpoikaistosta, niitä totisesti joutuu soveltamaan. Tästä seuraa halu eksplisiittisesti kirjoittaa auki käytetyt menetelmät, niiden soveltamistavat ja metodiset valinnat. Oman periaatteellisen epävarmuuden lisäksi saatamme myös epäillä, ettei kukaan muukaan selittämättä ymmärrä, mitä me olemme tekemässä ja miten se pitäisi tehdä. Kasvavalle joukolle tutkijoita tapa, jolla tutkimusta tehdään – ja miten siitä kirjoitetaan – on vähintään yhtä kiinnostava kuin mahdolliset tulokset.

Onko historialla tehtävää?

Historiantutkimuksessa on yleistynyt jopa julkilausuttu pyrkimys yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, tai vähintäänkin tämän vaikutuskanavan olemassaolon tiedostaminen. Yleensähan on katsottu, että jos tutkija pyrkii vaikuttamaan johonkin kulttuuriseen tai

varsinkaan poliittiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun, se on jotenkin arveluttavaa, ja ainakin populaari historianäkemys helposti tuomitsee yrityksen epäobjektiivisena. Sen sijaan, kun tutkija pyrkii osoittamaan väitteensä oikeaksi toisille tutkijoille, yleisiä tieteen etiikkaan ja objektiivisuuteen – mitä itse kukin sillä ymmärtääkin – liittyviä sääntöjä ei välttämättä rikota. Voisi kuitenkin kysyä, eivätkö samat ongelmat koske myös tutkimuksen sisäistä keskustelua metodeista ja valideista tutkimustuloksista?

Tiedettä ei voi erottaa ympäröivästä yhteiskunnasta kuin tieteen vahingoksi. Pinnalla olevat virtaukset ryömivät ajatuksiimme välttämättömästi, ja meidän toiminnastamme – luennoista, julkaisuista ja kahvipöytäkeskusteluista – takaisin yhteiskuntaan ainakin jossain muodossa. Ja koska niillä on yhteys, niillä voi olla myös toisiaan tukevia tai vastustavia vaikutuksia. Esimerkiksi yksilön ja tämän valinnanvapauden korostaminen on viimeaikainen trendi sekä yleensä yhteiskunnallisesti että historian- ja gendertutkimuksessa.

Omissa tutkimuksissamme talonpojat tekevät aktiivisesti valintoja ja pyrkivät vaikuttamaan asioiden kehittymiseen halumaansa suuntaan. Tämä on ääneen lausumaton taustaoletus sille, että ylipäättään voidaan tutkia, miten he tuottavat ja uusintavat hierarkiaansa tai minkälaisilla strategioilla varmistavat perheensä aineellisen ja henkisen jatkuvuuden. Mutta poliittisesti ajatellen yksilön mahdollisuuksien korostamisesta seuraa myös yksilön velvollisuuksien korostaminen. Ja jos oletetaan, että vahvat naiset tai kyvykkäät perheet selviävät aina, onko meillä enää syytä parantaa niiden mahdollisuuksia, joilla syystä tai toisesta on vaikeuksia?

Jollemme halua antaa perusteita tällaiselle ajattelulle, riittääkö että huomautamme aineistostamme löytyvistä ja vielä useammista piiloon jääneistä ihmisistä, joilla ei ole

ollut samoja mahdollisuuksia kuin tarinoittemme päähenkilöillä? Halusipa tutkija sitä tai ei, hän osallistuu nykypäivän keskusteluihin – ja hän on vastuussa sanomisistaan.

Yhteiskuntasidonnaisuudessaan historian tutkimus yhä uudelleen paljastuu yksipuoliseksi. Tämä ei ole kokonaan tiedostamatonta, rahanjaoilla on oma sijansa siinä, mitä Suomessa tutkitaan ja miten. Eurooppalaisuus on löytänyt tiensä suomalaisen historiankirjoitukseen. Etsittäessä ”suomalaisuutta”, historian tutkimuksen kenttää hallitsi kansallinen historiankirjoitus; nyt etsittäessä toisaalta modernia ja toisaalta sitä, mikä voisi erottaa tuosta modernista, tutkimuksen kenttää hallitsee ”modernin” historiakirjoitus.

Mikä sitten on historian tutkimuksen tehtävä? Saman kysymyksen voi esittää toisinkin: mikä on historian tutkijan erityistaito, se, joka erottaa historioitsijan muista menneisyyttä tarkastelevista tutkijoista, vaikkapa filologista tai sosiologista, joka tarkastelee yhteisöä tai yksilöä menneisyydessä – samojen menetelmien avulla. Mikä tekee kaltaisistamme amatöörisosiologeista, amatööririkirjallisuustieteilijöistä ja amatöörifilosoifeista ammattitaitoisia historioitsijoita? ■

3. Juha Sihvola ”Historia nyt – taas”, *HAik* 2/2002, 113. Pekka Ahtiainen ja Jukka Tervonen kirjoittivat ”tiettyä haikeutta tuntien, että teos on tutkijapolven viimeisiä tilaisuuksia esiintyä ’nuoren vihaisen polven’ nimikkeellä”. P. Ahtiainen. & J. Tervonen ”Saatteeksi”, teoksessa Ahtiainen & al. (1990) 7.

4. ”Uuden historian” luonteenpiirteistä ks. Peter Burke (1992) ”Overture: The New History, Its Past and Future”, P. Burken toimittamassa (1992) *New Perspectives on Historical Writing*, The Pennsylvania State University Press, 1–23.

5. *Historia Nyt* -kirjassa käydään vilkasta keskustelua naishistorian suunnista ja asemasta historian tutkimuksen kentällä peräti kolmessa eri artikkelissa. Kuitenkin perhehistoriaan viitataan kirjassa vain kerran, ja silloinkin vain ohimenevänä esimerkkinä tutkimusteemasta, jonka puitteissa kotimaisen sosiaalishistorian tutkijoiden ja antiikintutkijoiden välillä voisi jatkossa olla yhteistyötä. Juha Sihvola (1990) ”Antiikin perintö ja antiikin tutkimus”, teoksessa Ahtiainen & al., 248.

SEIJA JALAGIN – SAMI LOUEKARI –
MILKA SUNELL – ANU SUORANTA –
RAISA MARIA TOIVO

Historiantutkimus – ammatti vai missio?

Kirjoittajat ovat historia-alan väitöskirjaa tekeviä tutkijoita Helsingin, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistoista. Kirjoittajista yksi työskentelee assistentin sijaisena, yksi projektitutkijana ja kolme apurahan turvin.

■ Historiatieteiden tutkijakoulun konferenssissa 3.–4.6. Tampereella nousi yleisökeskustelussa *Historia nyt – taas?* esiin historian tutkijoiden ammatillisen aseman ongelmat. Tuota keskustelua päätoimittaja Juha Sihvola kertasi Historiallisen Aikakauskirjan 2/2002 pääkirjoituksessaan.

Keskustelun peruskysymykset kuuluivat: Onko historiantutkimus ammatiksi katsottavaa työtä vai kutsumus? Onko väitöskirjan tekijä tutkija vai opiskelija? Mikä on historiantutkijoiden ammattikunnan velvollisuus vaikuttaa alan arvostukseen ja rahoitusjärjestelmiin?

Meidän, tilaisuudessa argumentoineiden väitöskirjantekijöiden, kantamme on selkeä. Olemme tutkijoita ja tutkijoiden velvollisuus on vaikuttaa alan arvostukseen. Seuraavassa perustelemme kantamme.

Kutsumus ja palkka

Tutkimus on työtä ja väitöskirjan tekeminen on tutkimusta. Historiantutkimus on ja kenties sen pitääkin olla kutsumustyötä siinä mielessä, että tutkijaa ajaa kipinä, halu tehdä juuri tätä työtä, mielellään yhteiskunnankin hyväksi. Kutsumus ei kuitenkaan enää nykyaikana saa olla harrastus, johon vain harvoilla etuoikeutetuilla on varaa. Se ei saa olla perustelu matalalle palkalle tai muulle vaillinaiselle rahoitukselle. Sellaisessa tilanteessa historiantutkijaksi ryhtymisen tai ryhtymättä jättämisen saattavat sanella pelkästään tieteen ulkopuoliset tekijät. Naisvaltaisen hoiva-alan jälkeensä jääneet palkat

ovat hyvä esimerkki siitä, miten kutsumusta on työelämän historiassa käytetty ja käytetään oikeutuksena matalalle palkalle.

Rahoitusjärjestelmä vaikuttaa arvostukseen ja arvostus rahoitusjärjestelmään. *Akavalaiset työmarkkinat* -oppaan mukaan keskimääräinen aloittelevan perustutkinnon suorittaneen yliopistoassistentin palkka on 1650 euroa kuukaudessa. Apurahatutkijalla kuukauden nettosumma on 1125 euroa, eikä apuraha oikeuta sairaus-, vanhempain- tai eläke-etuuksiin. Esimerkiksi tekniikan alan akateemisten jäsenistölleen antama alkupalkkasuositus on vähintään 2855 euroa kuukaudessa, ja valtiolla työskentelevä yhteiskuntatieteilijä saa alkupalkkaa keskimäärin 1924 euroa, neljän vuoden kokemuksella 2254 euroa kuukaudessa. Yliopiston jatko-opiskelijan, siis tutkijan palkkaus ei kasva, vaikka työkokemus kasvaa. Apurahatutkijalle ei myöskään ikälisiä kerry.

Matala lähtöpalkka, työkokemuksen karttumisen rahallinen palkitsemattomuus ja ikälisjärjestelmän puutteellisuus tutkimuksen teon arkisissa rahoituskäytännöissä ovat epäkohtia. On myös pelottavaa ajatella, että historiantutkimuksen naisistuminen voi uusintaa kutsumustyöretoriikkaa ja voi johtaa myös alan rahallisen arvostuksen alenemiseen. Siksi kutsumustyöretoriikan viljely historian tutkijakoulun tilaisuudessa etabloituneen ammattikunnan suulla on pahemmanlaatuista historiantutkijoiden ammattikunnan aliarvioimista. Jos virkaetuuksia nauttivat ammattikunnan edustajat katsovat historiantutkimuksen olevan kutsumustyötä, alan yhteiskunnallisen ja työmarkkinapoliittisen arvostuksen nostaminen ei varmasti ole helppoa. Riippumatta tutkijanuran pituudesta ammattikunnan etujen olettaisi pitkälti olevan yhteneväiset: alan arvostuksen ja palkkauksen parantaminen. Historiantutkijoiden on argumentoitava oman työmarkkina-asemansa puolesta. Kukaan muu ei tee sitä puolestamme.

Tutkijoita vai opiskelijoita – ainakin köyhälistöä

Pääkirjoituksessaan Sihvola tukeutuu hallintoportaissa vallitsevaan näkemykseen siitä, millaista tutkijakoulutuksen pitäisi olla: no-

pea ja tehokas välivaihe nuoren elämässä hänen siirtyessään varsinaiselle uralleen. Onko tämä tulkittava historia-alan professorikunnan kannaksi, sillä soraääniä ei ole juurikaan kuulunut? Sihvolan mielestä jatko-opiskelijat voivat ainakin lyhyen siirtymäkauden ajan elää sosiaalisesti ja taloudellisesti turvattomasti. Mutta onko kyse nuorista ja lyhyestä siirtymävaiheesta – ja miksi pitäisi olla?

Historiatieteen tutkijakouluun kevääseen 2002 mennessä rekisteröityneiden väitöskirjantekijöiden keski-ikä on 35,5 vuotta, mediaani 33 vuotta. Keskimääräinen väittelyikä on historiatieteen tutkijakoulun teettämän selvityksen mukaan yliopistolla tutkimusta työkseen tehneiden keskuudessa 36 vuotta. Muun työn ohessa väitelleiden väittelyikä on lähes kymmenen vuotta tätä korkeampi. Kirkkain silmin tuskin kukaan voi väittää väitöskirjaa tekevien edustavan työmarkkinoilla fyysistä nuoruutta. Arvata saattaa, että kyse ei väitöskirjatyössä myöskään ole muutaman vuoden siirtymävaiheesta. Nykyisyys näyttää kaikkiaan myös kovin samankaltaiselta kuin oman professorikuntamme kohdalla. Väittely yli kolmikymppisenä ei välttämättä näytä johtavan syrjäytymiseen. Joskin sukupuolella taitaa olla väliä, sillä kuten Sihvola toteaa pääkirjoituksessaan *Historia nyt* -teoksen kirjoittajista ”Pertti, Max, Markku, Matti, Kari, Pauli ja minä olemme professoreita”.

Emme voi yhtyä Sihvolan näkemykseen, että jatko-opiskelijat ”viime kädessä hyötyvät muutaman vuoden köyhäilystä väitöskirjatyössä”. Ja miksi väitöskirjaa työkseen tekevän tulisi sietää ”köyhäilyä”? Argumentissa on jotain tuttua: 1800-luvun tehdaspatalnismissa hierarkiaa, sosiaalista valtarakennelmaa ja alhaisia palkkoja perusteltiin työsuhteeseen sidotuilla työväen omilla eduilla. Miksi väitöskirjaa työkseen tekevien tutkijoiden pitäisi hyväksyä, että he jäävät vaille taloudellista ja sosiaalista turvaa? Muilla työelämän aloilla sosiaaliturva on pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskuntamallin mukaisesti itsestäänselvyys, jopa lakisääteinen. Mikä työstämme tekee sellaisen, että meille ei tällaista turvaa tulisi antaa?

On toivottavaa, että koko historiantutki-

jayhteisö työskentelee työsuhteiden ehtojen parantamiseksi. Olemassa olevia instituutioita ei ole säädetty ikuisiksi. Tilannetta ei paranna, jos historiantutkijayhteisön näkyvimmillä ja vaikutusvaltaisimmilla tasoilla puhutaan vallitsevan tilanteen puolesta. On toki tervettä realismia todeta, että nyky-yhteiskunta ei voi millään taata kaikille väitöskirjaa tekeville akateemisten keskikoukuspalkkaa. Realismi ei kuitenkaan ole synonyymi sille, että nykyinen järjestelmä pitäisi hyväksyä. Eivätkä ongelmat koske pelkästään väitöskirjan tekijöitä. Ongelmat tulevat kasvamaan tulevaisuudessa. Vaikka väitelleiden tutkijoiden palkkaus on Suomen Akatemian projekteissa parempi kuin väitöskirjan tekijöiden, palkkoja ei voi veratakaan yliopistomaailman ulkopuolisiin vastaavan koulutuksen vaativiin ammatteihin. Kasvava joukko väitelleitä tutkijoita myös jatkaa ammatinharjoittamistaan erilaisen apurahojen turvin, kartuttamatta vielä kään normaaleja sairaus-, vanhempain- tai eläke-etuuksiaan.

Nykyään tilanne on toinen kuin missä tällä hetkellä etabloituneet, paikkansa ja palkkansa varmistaneet tutkijat aikanaan väitöskirjojaan tekivät. Monet heistä varmasti tekivät väitöskirjojaan se nyt nostalgisesti muisteltu veren maku suussaan, kenties monta muuta asiaa tieteelle uhraten. On kuitenkin pidettävä mielessä, että monille heistä tohtorius avasi väylän virkaan paljon varmemmin kuin nykyään. Jatkokoulutus toki kannattaa ja yliopistoissa työskenteleville väittelemineen on välttämätöntä. Mutta se ei takaa parempia tai vakinaisempia tehtäviä. Pikemminkin väitöskirjan teko poistaa formaalisen esteen tutkijan uralla etenemiseltä. Yhdeksänkymmentäluvun aikana väitelleistä tutkijakoulun kyselyyn vastanneista puolet oli siirtynyt parempiin tehtäviin. Hyötyä on tietenkin monenlaista, eikä kaikkea mitata rahassa, mutta mitään automaattista taetta siitä, että väiteltäjänsä päätyisi työsuhteeseen, jossa voisi maksaa asunto- ja opintolainansa, ei ole.

Apurahojen valtaa

Väitöskirjaa tehdään 2000-luvun Suomessa karkeasti ottaen neljän eri rahoitusmuodon

turvin. 1999 aloittaneessa historiatieteiden tutkijakoulussa – joka periaatteessa mahdollistaa neljän vuoden palkkatyön – paikkoja on tällä hetkellä koko Suomessa 11. Osa tutkijakoulupaikoistakin on pilkottu alle neljän vuoden jaksoiksi. Vuosien 2003–06 tutkijakouluun tulee paikkoja haettavaksi 8. Historian oppiaineita on Suomessa 27. Vaikka mukaan laskettaisiin muiden tutkijakoulujen historioitsijoille tarjoamat paikat, tutkijakoulut ovat historian alalla vain marginaalinen vastaus tutkijakoulutukseen. Muut strategiat väitöskirjan rahoitukseen ovat projektipalkkaus ja yliopistojen virat ja viransijaisuudet sekä apurahat. Suomen Akatemia esittää www-sivuillaan tutkimusmäärärahojensa rahoituskaudeksi kolme tai neljä vuotta. Tutkimusohjelman rahoituskausi taas todetaan kolmeksi vuodeksi. Julkinen salaisuus taas on se, että ohjelmia ja hankkeita pilkotaan ja leikataan.

Oheinen kaavio kuvaa rahoitettujen tutkijakoululaisten rahoitusmuotojen osuuksia. Toki väitöskirjoja tehdään myös vailla rahoitusta. Merkittävää on, että karkeasti ottaen puolet rahoitetuista historian jatko-opiskelijoista pyrkii tohtoriksi apuraharahoituksella. Ja tässä järjestelmässä on monia ennen kaikkea sosiaaliturvaan liittyviä ongelmia. Käytännössä erittäin harvalla väitöskirjantekijällä on taattuna edes kolmen vuoden rahoitusta, useimmiten vain vuosi tai vieläkin lyhyempi patkka kerrallaan. Apurahan saatuaan on jo keskityttävä seuraavan anomiseen.

Kaikki tieteenalat kattava yhtenäinen tutkijakoulujärjestelmä on otettu historian alalla annettuna vastaan, vaikka kokemus huutaa sen puolesta, että tieteenaloilla on eroja. Historia-alalla väitöskirjoja ei tehdä projektin vetäjän jatkuvassa ja välittömässä ohjauksessa kuten esimerkiksi biotieteiden tutkijakouluissa. Historian ja laajemmaltikin humanististen alojen ja yhteiskuntatieteitä koskevan tutkijakoulutuksen erityispiirteiden tunnistaminen yleisestä tutkijakoulusabluunasta eittämättä johtaisi paranevaan tutkijankoulutukseen.

Väitöskirjaa ei historian alalla tehdä väitöskirjaopintoihin keskittyvänä kouluputkenä. Yliopistossa väittelyn jälkeen pärjääminen vaatii monipuolista osaamista ja työkokemusta, kuten yliopisto-opetusta, erilaisen muiden projektien valmistelua, oman alan keskustelun seuraamista ja siihen osallistumista. Ei liene yliopistonkaan etu, jos sen henkilökunnalta puuttuu osaamista näiltä alueilta?

Sihvola kirjoittaa pääkirjoituksessaan *Edistyykö historia* -konferenssin yleisökeskusteluun (*Historia nyt – taas*) viitaten: "... jatko-opiskelijat voivat tehdä karhunpalveluksen itselleen, jos he ylikorostavat itsenäisyyttään tutkijoina... Juuri vastuullista ohjausta ainakin tutkijanuralle tähtäävien kannattaisi vaatia pikemminkin kuin kiistää asemansa opiskelijoina." Tässä ilmeisesti sekoittuvat yhtäältä keskustelut tutkijoiden taloudellisen aseman parantamisesta ja toisaalta väitöstutkimukseen liittyvä työhönohjaus. Todetessamme, että meitä ei tulisi kohdella opiskelijoina, emme suinkaan vähättele professorikunnan osaamista ja tarpeellisuutta. Eivät historian professorit 2000-luvun Suomessa ole tukahduttavia auktoriteetteja, eikä meillä tietenkään ole mitään vastuullista työhönohjausta vastaan. Päinvastoin, sitä me tarvitsemme ja haluamme! Sen sijaan teemme tutkimusta työksemme. Opiskelijaksi määrittymisen johtaa palkkatyöhön rakentuvassa yhteiskunnassa monin tavoin sivuraiteille, joilla on ikävän pitkäkestoisia vaikutuksia. Ei ole mitään järkevää syytä, miksi väitöskirjaa työkseen tekevän pitäisi jäädä vaille yhteiskunnassa työsuhteisiin kytkeytyvää sosiaaliturvaa, kuten työttö-

myys- ja eläketurvaa sekä vanhempain- ja sairausetuuksia.

Palkkatyösuhte tai mukaelmat siitä ovat toimiva malli myös historian tutkimuksessa. Palkkatyösuhteessa toimivien on helpompi sovittautua yhteiskunnan jäseniksi. Koneen Säätiön käyttöönotettava malli, jossa sosiaalivakuutuksiin osoitetaan erillinen määräraha, on kannatettava. Historianlaitosten ja yliopistojen edustajat voisivat aloittaa keskustelut tämän mallin eduista myös muiden apurahoja jakavien säätiöiden kanssa. Ehkäpä mallia voitaisiin kehittää myös samaan suuntaan kuin tilaustutkimusten teettämistä, pyrkien luomaan käytäntöjä, joissa tutkija saa turvallisen (vaikkakin määräraikaisen) työsuhteen yliopistolaitokseen ja sen tutkijayhteisöön. Vastaavasti rahoittaja saa jonkinlaisen takuun rahansa käytöstä ja yliopistolaitos saa hyötyä lisätutkijan mukanaan tuomista henkisistä resursseista.

Historiatieteen tutkijakoulun konferenssissa hyvin alkaneen keskustelun tyypistäminen sukupolvien väliseksi ”lisää liksaa” -kiistaksi ei aja historian tutkijoiden ammatikunnan minkään osan etua. Olemme aivan samaa mieltä kuin Sihvola: ”Ei pidä hyväksyä nälkätaiteilijan asemaa. Kyllä me olemme palkkamme ansainneet ja ansaitsimme vähän enemmänkin”. ■

JORMA KALELA

Miksi pitäisi tyytyä nälkäpalkkoihin?

Professori Jorma Kalelan näkökulma tutkijakoulutukseen.

■ Juha Sihvola tarkasteli Historiallisen Aikakauskirjan pääkirjoituksessa (2/2002) historia-alan tutkijakoulutusta. Hänen lähtökohtanaan oli asiasta tutkijakoulumme kevätkonferenssissa käyty keskustelu, johon

en itse päässyt osallistumaan. Sihvolan artikkelin ja muiden paikalla olleiden kertomusten perusteella on vaikea välttää tulkin-taa, että kollegat ovat käyttäneet puheenvuoroja ”jalat tukevasti ilmassa”.

Olen poliittisen historian professori, jonka vastuulla on lähes 30 aktiivisen tekemisen vaiheessa olevan väitöskirjahankkeen ohjaus. Yhteiskunnalliselta asemaltaan näiden töiden tekijät rinnastuvat ylempää korkeakoulututkintoa vaativilla ammatti-aloilla työskenteleviin entisiin opiskelijatovereihinsa. He ovat ammatiltaan tutkijoita, mitä ei muuta se seikka, että he ovat yliopistomaailmassa tutkijakoulutettavia tai jatko-opiskelijoita.

Laitoksellani väitöskirjaa tekevät ovat ryhtyneet työhön niistä riskeistä huolimatta, joita olen järjestelmällisesti korostanut. Heidän on tiedostettava, että hanketta tukevan rahoituksen saaminen on erittäin vaikeata ja että osallistuminen koulutukseen ansiotyön ohessa tarkoittaa vapaa- ja lomaaikojen käyttämistä tutkimuksen tekemiseen. Olen myös alleviivannut, että mahdollisissa työsuhteissa on tyydyttävä nälkäpalkkoihin ja että mahdollisista stipendeistä ei kerry mitään sosiaalietua.

Väitöskirjaa aktiivisesti tekevät ovat niitä ”intohimoisia”, jotka ovat ”tulleet alalle joka tapauksessa”. Heidän kohdallaan voidaan ehkä puhua kutsumuksestakin. Mutta siihen ei voi jäädä eikä heidän yhteiskunnallista asemaansa saa missään tapauksessa arvioida kutsumuksen lähtökohdasta. He ovat tehneet valinnan, jonka toivovat johtavan yliopistoihin, tutkimukseen, koulutukseen, journalismiin tms. liittyvälle työuralle. Väitöskirjan tekeminen on yksi tapa lisätä omaa ammatillista pätevyyttä.

Monen jatko-opintoja ammatillisesta lähtökohdasta tarkastelevan väitöskirjantekijän mielestä ”amatöörit” tulisi sulkea tutkijakoulutuksen ulkopuolelle. Näin ajattelevat haluavat erottua siitä vähemmistöstä, johon kuuluvien väitöskirjahankkeiden ponttime-na on ensisijaisesti oma intellektuaalinen kiinnostus ja enintään toissijaisesti ammattipätevyyden lisääminen. Ymmärrän hyvin heidän kantansa, vaikka itse näenkin asian toisin. Mielestäni yliopiston sivistyksellinen

tehtävä edellyttää tilan tekemistä myös ”amatööreille”. Toisaalta on selvää, että tutkijankoulutuksessa ei voi olla ”kahta sarjaa”, koska on vain yhdenlaisia tieteellisiä kriteerejä. ”Amatöörit” voivat pysyä mukana vain sopeutumalla ammattilaisille räätäilyihin ehtoihin.

Päätoimisesti väitöskirjaa tekevillä tai sellaiseen asemaan pyrkivillä ei ole varaa ajatella jatko-opiskelijaksi ryhtymistä lähtökohdanaan kutsumus. He myös odottavat tehokkaampaa ohjausta kuin se, minkä laitokseni pystyy tarjoamaan. Tällä vaatimuksella on vahvat perusteet, sillä suomalainen yliopistolaitos on kiistatta keskittynyt kouluttamaan (perustutkinto)opiskelijoita tutkijankoulutuksen kustannuksella.

Alalla jo toimivien ja sinne päätyvässä olevien yhteinen intressi on kehittää tutkijakoulutusta. Toki paljon myönteistä on jo tapahtunut, jos vertailukohdaksi ottaa vaikkapa 1960-luvun, jolloin itse tein väitöskirjaani. Mutta miksi meidän pitäisi tyytyä julkisen vallan ensimmäisiin haparoiviin yrityksiin? Olemmeko me historian­tutkijat sitä mieltä, että esimerkiksi tutkijakoulut ovat ihanteellinen ratkaisu meidän alallemme?

Meidän tulisi selvittää, millaisissa muodoissa juuri historian­utkimukseen liittyvän tutkijankoulutuksen tulisi tapahtua. Mitä mahdollisuuksia tässä tarjoaa kuuluminen kansainväliseen tiedeyhteisöön ja mitä se edellyttäisi käytännössä? Mitä johtopäätöksiä olisi tehtävä historian­utkimuksessa yhteiskuntaa ja kulttuuria tutkivien tietealojen välisten rajojen hämärtyisestä muutama viime vuosikymmenenä? Tämänkaltaisiin haasteisiin meidän pitää kyetä vastaamaan ilman julkisen vallan tukeakin.

Silti tarvitaan rahaakin – väitöskirjan tekijöille. Toivon, että seuraajani voisivat kilpailla korkeakoulututkinnon suorittaneista, rekrytoida aktiivisesti lupaavia maistereita. Tällä hetkellä siihen ei ole mahdollisuuksia yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimuksen aloilla. Vain vastuuton professori jättää tekemättä selväksi valintaan liittyvät riskit tutkijankoulutuksen osallistumisesta harkitsevalle maisterille. ■

JUHA SIHVOLA

Tukea ja tehoa väitöskirjan tekemiseen

Juha Sihvola kommentoi edellisiä historian­utkijan asemaa käsitteleviä puheenvuoroja.

■ Seija Jalagin, Sami Louekari, Milka Sunell, Anu Suoranta ja Raisa Maria Toivo esittävät varteenotettavia perusteluja sen puolesta, että kunnolliset palkkausjärjestelyt nostaisivat tutkimustyön arvostusta ja siten kohottaisivat tutkimuksen tasoa. Kuten kirjoittajat itsekin lopuksi huomaavat, he ovat tässä samaa mieltä oman johtopäätökseni kanssa: historian­utkijat ja muut humanistit ovat palkkansa ansainneet ja ansaitsisivat vähän enemmänkin.

Sen sijaan kirjoittajaryhmältä näyttää puuttuvan itsenäisen tutkijan ammattitaito, kyky ymmärtää tieteellisten perustelujen ja argumenttien luonne ja rakenne. Kirjoittajat tulkitsevat kuvaamani seminaaripuheenvuorot omiksi mielipiteikseni, vaikka otin ne esiin näkökohtina päättelyketjussa, jonka lopputulos oli sama kuin heidän oma kantansa, kenties vain maltillisempi versio.

Siltä osin puheenvuoro ei edusta tutkijan asennetta vaan poliittista retoriikkaa, jossa ei ole väliä sillä, kuvataanko vastapuolen kanta oikein ja otetaanko omasta kannasta poikkeavat näkökohdat huomioon. Kun viittasin kirjoituksessani Tampereen seminaarissa esiin tuotuun näkemyksen, että jatko-opiskelija ”hyötyy köyhäilystään”, selitin myös sen tarkoittavan, että tohtorin tutkinnon suorittaneet historioitsijat saavat keskimäärin paremmin töitä ja korkeampaa palkkaa kuin ne, jotka eivät tutkintoa suorita. Tilastollinen tosiseikka ei tarkoita, että pitäisin jatko-opiskelijoiden turvatonta asemaa hyvänä asiana. Päinvastoin tiedeyhteisön kaikkien jäsenten etu ja velvollisuus on edistää tutkijoiden ja jatko-opiskelijoiden taloudellisen aseman kohentumista.

Kirjoittajat pitävät realistisena myöntää, että kaikille väitöskirjan tekijöille ei voida

taata akateemista keskikuukausipalkkaa. Realismia on myöntää, että kaikille ei voida nykyjärjestelmässä taata mitään palkkaa. Suomen yliopistoissa on näet noin 800 väitöskirjaa tekevää historian jatko-opiskelijaa. Rekisteröityneet tutkijakoululaiset ovat tästä vain murto-osa. Historian laitokset ovat edelleen hyvin vapaamielisiä jatko-opiskelijoiden sisäänotossa. Siinä voi olla etunsa, mutta myös ongelmansa. Joka tapauksessa tässä on vastaus kirjoittajaryhmän kysymyseen, mikä tekee väitöskirjan tekemisestä erilaista työtä kuin työsuhdeturvalla ja sosiaalieduilla palkitut työt: väitöskirjan tekijäsi voi nykyjärjestelmässä ilmoittautua melkein kuka tahansa, oikeissa töissä on kovemmat rekrytointikriteerit.

Rahoitusta saavien jatko-opiskelijoiden joukko on siten väistämättä valikoitu eliitti, enkä näe mitään syytä, miksei niin pitäisi olla yliopiston kaltaisessa eksellenssi-käytännössä. Velvollisuutemme on suosia parhaita huonompien kustannuksella. Ehkä siitäkin syystä on kyseenalaista, tekeekö väitöskirjatyöhön ryhtyminen kenestäkään automaattisesti ”tutkijaa”, joka myös kirjoittajien mukaan on työsuhteeseen viittaava käsite. Meillä ei ole mahdollisuutta eikä edes tarvetta ja halua tarjota kaikille pysyvää työ- tai rahoitussuhdetta – vain parhaimmistolle. Silti useat haluavat Jorma Kallan tapaan antaa mahdollisuuden myös amatööreille. Toinen mahdollisuus olisi rajoittaa oikeus jatko-opintoihin vain niille, joille voidaan taata täysi rahoitus. Se on mahdollinen kanta, mutta epäilen, tarkoittivatko kirjoittajat sitä.

Toinen ongelma käsitteen tutkija käytössä on se, että vaikka väitöskirjan tekijän on kyettävä itsenäisempään työhön kuin perustutkinto-opiskelijan, hän tarvitsee myös professoreiden tukea ja ohjausta, kuten kirjoittajatkin myöntävät. Termi opiskelija antaa professoreille selkeämmän muistutuksen ohjausvelvollisuudesta kuin tutkija, joka viittaa valmiiseen ammattitaitoon. Laiska professori voisi vedota tähän merkitysvivahteeseen. Olen kirjoittajien kanssa samaa mieltä siitä, että väitöskirjan tekijöiden taloudellisten etujen turvaaminen on toinen kysymys kuin kysymys ohjausvastuusta. Eri

mieltä olen siitä, tarvitaanko talouden kohentamiseen tutkijan titteliä.

Kirjoittajat esittävät karua tilastotietoa historian tutkijakoululaisten ja väittelijöiden keski-ikästä. Ällistyttävää on, etteivät he näe tässä mitään kritisoitavaa. Mielestäni yliopiston ei pidä ihannoita biologista nuoruutta vaan tarjota mahdollisuus vaihtoehtoihin urakehityksiin. Jos kuitenkin aikuisikänsä yliopistolla työskennelleiden väittelijöiden keski-ikä on 36 vuotta, järjestelmämme on surkeasti epäonnistunut. Vikaa voi olla rahoitusjärjestelyissä, mutta ennen kaikkea sitä on jatko-opintojen organisoinnissa.

Humanistis-yhteiskunnallisille aloille ei sovi luonnontieteissä käytetty autoritaarisesti johdettu projektiputki, jossa väitöskirjat tuotetaan ”jatkuvaan ja välittömässä ohjauksessa”. Siitä huolimatta olisi kaikkien edun mukaista, että myös historian väitöskirjapinnot järjestetään mahdollisimman tehokkaasti, ottaen huomioon oman tieteenalamme tavoitteet sekä tulevien tohtoreiden tarvitsemat monipuoliset valmiudet. Tältä kannalta tulevien tutkijoiden istuttaminen esimerkiksi vanhan ajan assistenttuureissa professoreiden juoksupoikina ja -tyttöinä on ollut hirvittävää kykyjen tuhlausta. Osasyys sekavaan jatkokoulutustilanteeseen on toki myös sirpaleinen rahoitusjärjestelmä. Pätkätyöprojekteista pitäisi päästä eroon kohti päämäärätietoisesti palkitsevaa ja kannustavaa järjestelmää. Siihen tulee liittää myös sosiaaliedut.

Väitöskirjan teko ei ole nopeasti ylitettävä siirtymävaihe vaan kasvamista itsenäiseksi ja ammattitaitoiseksi tutkijaksi. Tutkijauralle ja osin muuallekin tähtäävien tulisi voida tehdä väitöskirja taloudellisesti turvatuissa oloissa tiedeyhteisössä, jossa hanke suunnitellaan pätevässä ohjauksessa, jossa työn kehitystä seurataan ja kommentoidaan kriittisesti sen kaikissa vaiheissa ja jossa on mahdollista hankkia kaikki muu tutkijan-työssä tarvittava ammattitaito.

Ilman mitään nostalgiaa tunnustan, että itse väittelin 32-vuotiaana ja sain hyvän taloudellisen tuen, mutta silti ainakin muuttaman vuoden harhailin turhaan, osin omaa syytäni, osin tiedeyhteisön määrätietoisuuden puutteen takia. Tältä osin on onneksi

menty parempaan suuntaan. Mielen historia -tutkimusyksikössä, jonka johtoryhmään kuulun, valmistui viime lukuvuonna kolme väitöskirjaa, joiden tekijöistä kaksi oli naisia. Keski-ikä oli alle 29 vuotta. Kaikki hallitsivat vähintään kreikan- ja latinankieliset, yksi jopa arabiankieliset historialliset lähteet, kirjoittivat englanniksi, esittivät työssä kansainväliselle tiedeyhteisölle ja ovat valmiita julkaisemaan tieteellisiä esityksiä johtavissa julkaisusarjoissa. Tässä valossa monet historioitsijat professoreista opiskelijoihin voisivat hieman ottaa itseäänkin niskasta kiinni.

Lopuksi Jalaginia, Louekaria, Sunellia, Suorantaa ja Toivoa on syytä kiittää oikeasta asenteesta, jota he osoittavat siinä, että eivät turhaan kunnioita tiedemaailman establishmentia vaan puolustavat suoraselkäisesti omaa asiaansa. Tältä osin he edustavat sitä tutkijajenkeä, jota tarvitaan, jotta suomalaisesta historian tutkimuksesta tulisi sellainen huippuala, johon siinä varmasti on ainesta. ■
